

Selvbestemmelse – ret og evne

JETTE THUESEN, FORPERSON FOR DANSK GERONTOLOGISK SELSKAB

Den nye 'ældrelov' træder i kraft 1. juli i år. I den forbindelse er der sat gang i en række partnerskaber, herunder 'Partnerskab om ældrepleje i praksis', hvor jeg deltager.

Ifølge lovteksten har loven til formål at "tilvejebringe rammerne for en ældrepleje, der med udgangspunkt i den enkelte persons aktuelle livssituation og behov understøtter en alderdom, som er præget af mest mulig livsglæde, selvhjulpenhed og tid til omsorg og nærvær".

Loven skal særligt understøtte tre bærende værdier for ældrereformen: 1) ældres selvbestemmelse, 2) tillid til medarbejdere og den borgernære ledelse, og 3) tæt samspil med pårørende, lokale fællesskaber og civilsamfund.

På det seneste møde i partnerskabet blev værdien om selvbestemmelse diskuteret. Hvad menes der egentlig med selvbestemmelse? Hvordan skal denne værdi sætte sig igennem i praksis – og hvordan skal selvbestemmelse balanceres ift. andre hensyn?

Af lovteksten fremgår det, at tilrettelæggelse og udførelse af hjælpen skal tage udgangspunkt i (bl.a.) 'modtagerens selvbestemmelse og løbende indflydelse på hjælpen'. Men som flere i partnerskabet inklusiv jeg selv betone, er det vigtigt at forstå selvbestemmelse både som en *ret* og som en *evne*.

Selvbestemmelse som ret knytter an til de grundlæggende menneskerettigheder, hvor alle mennesker har 'ret til at træffe valg og beslutninger, der vedrører dem selv, for-

udsat det ikke kolliderer med andres ret til selvbestemmelse' (Institut for Menneskerettigheder).

Retten til selvbestemmelse sikres bl.a. ved at undgå uberettiget social kontrol, og selvbestemmelsesretten kan understøttes ved at stille valgmuligheder til rådighed (fx for at vælge privat leverandør).

Selvbestemmelse som evne knytter an til en forståelse af, at vi ikke har lige muligheder for at gøre brug af vores selvbestemmelsesret. Dette er helt afgørende, hvis vi skal sikre et retfærdigt samfund med omsorg for borgerne. Ifølge den netop afdøde i udviklingspsykolog, Ivy Schousboe, bygger selvbestemmelse bl.a. på vores evner og muligheder for at være med til at forme rammer og indhold i vores livsbetingelser.

I denne forståelse er selvbestemmelse ikke (alene) et individuelt begreb, men knytter sig til vores deltagelse i sociale fællesskaber og relationer, og ses som noget, som understøttes og næres i relationer og i den samfundsmæssige indretning.

I tråd med dette pointerede Anja Bihl Nielsen fra Alzheimerforeningen ved partnerskabsmødet, at: *'Reel selvbestemmelse kommer først, når der er de rette rammer til at sikre, at den selvbestemmelse kan udfolde sig i praksis. Når vi taler om mennesker med demens, så kræver det kompetencer, tid og relationer'*.

Dette gælder ikke kun for mennesker med demens. De fleste men-

nesker, der har brug for hjælp efter ældreloven, er i usikre livssituationer, hvor de er i ukendt land og har brug for at indgå i relationer, der understøtter selvbestemmelse, og hvor der er brug for indretning af samfundets hjælp og støtte, så dette kan ske.

Det bliver spændende at se, hvordan værdien om selvbestemmelse bliver skrevet frem i de vejledninger, der skal understøtte lovgivningen.

Referencer

Institut for Menneskerettigheder. *Ret til selvbestemmelse*. Tilgængelig på: <https://menneskeret.dk/ret-selvbestemmelse> [Tilgået 6/4 2025].

Folketinget. *Lovforslag nr. L 89, Folketinget 2024-25, Forslag til Ældrelov*. Tilgængelig på: https://www.ft.dk/ripdf/samling/20241/lovforslag/189/20241_189_som_vedtaget.pdf [Tilgået 6/4 2025].